

„stavbě“ odpovídá jak následné rozmnožení lidské rasy podle přírodních zákonů, tak po sobě jdoucí stvoření muže a ženy, jak je líčí druhá kapitola Genese – Boží vymodelování Adama z hlíny a Evy z Adamova žebra. Právě v této časové i materiální závislosti ženy na muži vidí Augustin, a po něm i celá středověká teologie, příčinu její podřadnosti a podřízenosti.

Poté, co křesťanská antropologie označila za počátek zásadní nerovnosti pohlaví onen časový odstup ve stvoření těl muže a ženy, začala za prvotní a nadřazenou považovat orientaci lidského rozumu ke kontemplaci božství, zatímco jeho směřování k dočasným potřebám měla za druhotné, a tudíž i podřadné. Augustin spojil onu první orientaci duše s mužským prvkem a druhou s prvkem ženským, a tím položil teoretické základy k základní dualitě ženy, ale také k jejímu podřízenosti a skutečnému rozdělení rolí. Když se pak křesťanští teologové zamýšleli nad směrš duchovního a tělesného, která je charakteristická pro ženu, přestali se pohybovat na úrovni symbolických ekvivalencí (např. mezi Bohem a člověkem jako jeho stvořením, nebo mezi Kristem a církví, myšlením a cítěním atd.), kde se většinou držel Augustin, začali tyto obecně lidské příznaky považovat za jakési esence a vytvořili z nich skutečné kategorie. A tak se nadřazená část lidství – tj. duch, rozum – nadále spojovala s mužským principem a podřadná část – tj. smysly a tudíž i tělo, jež má být pod kontrolou rozumu – s principem ženským. Vznikl obraz Ženy, která se stala terčem neutuchajících invektiv (je to esence oddělená od lidstva jako celku), a ženská přirozenost, jež se stala objektem neustálého výsměchu. Následkem přenesení této hierarchizace do skutečných společenských podmínek zcela zapadlo původní Augustinovo pojetí jednoty lidské duše jako duchovní substance; žena jako by najednou nebyla víc než jen tělo.

Ani pokud bylo pohlavní rozlišení Božím záměrem, nezabýváme se tím problé-
mů s praktickým uplatněním lidské sexuality. I zde budou augustinovské komentáře ovlivňovat středověké myšlení, méně kategorické a jednotné, než by se dalo předpokládat, v tom smyslu, že jde o výsledek stavu hříchu a zavržení, v němž lidé žijí od Pádu. Kdybychom připustili, že lidská přirozenost, která je pohlavně rozlišená, se plně realizovala ve stavu nevinnosti, lze pak uvažovat o tom, že se sexualita začala skutečně projevovat již v pozemském ráji? A jestliže nadvláda mužů nad ženami vždy ovlivňovala v lidském společenství vztahy mezi oběma pohlavími, jak fungoval svazek Adama a Evy v rajské zahradě? Můžeme ho považovat za prostý jakékoli ženské podřízenosti? Jak si vysvětlit slova apoštola Pavla? Podle něj je žena odleskem slávy mužovy, nikoli přímo slávy Boží (1K 11,7), a proto jí apoštol nakazuje, aby považovala muže za svou hlavu (1K 11,3; Ef 5,22–24); jinde zase popírá jakékoli pohlavní rozdíly ve vztahu křesťana ke Kristu (Ga 3,28). Bylo tedy přirozené stejně tak osvobodit ženu od manželovy nadvlády a přiznat ženství možnost autonomie?

Podle prvních vykladačů Písma i Augustina samého byla Eva stvořena po muži a z jeho těla proto, aby mu pomohla v rozmnožení lidské rasy. Z této charakteristiky ženy jako pomocnice a v pořadí, v jakém oba první lidé vznikli, se vyvozovala prvohadost muže, dokonce i v manželském svazku. Jeho prvenství bylo považováno za znak nadřazenosti a mělo být posvěceno poslušností ženy,

kteřá se stala základem harmonického soužití manželského páru. Boží úrdek, tak, jak byl vyjádřen ve Stvoření, implikuje podle Augustina ve svých jednotlivých etapách zároveň jednotu lidského rodu, který vzešel na rozdíl od zvířat z jediného předka, i důvěrný svazek obou pohlaví. Jestliže oba prostřednictvím své racionální duše tíhnou stejným způsobem k poznání Boha, pak se budou oba – muž i žena, jež byla stvořena z jeho žebra – chápat i přes své fyzické odlišnosti jako jedno tělo. Jednota a sjednocení, které nevylučují prvek hierarchie a podřízenosti.

Zbývalo jen, aby Augustin aplikoval tyto principy na prapředky lidského rodu. Vzhledem ke své hypotéze, že první lidé svou sexualitu plně realizovali v Ráji (at již tato fyzická plnost vedla k duchovnímu plození nebo tělesnému rozmnožování), musel nutně v Evině poslušnosti jako garanci manželské harmonie spatřovat charakteristický rys jejího vztahu s Adamem. Ze ztráty nevinnosti se tedy zrodil chť, nikoli sexualita; mužská brutalita a panovačnost, nikoli přirozená ženská podřízenost. Lze snad lépe ospravedlnit *apriorní* potřebu ženské poslušnosti?

Když Augustin kladl podřízenost ženy svému mužskému protějšku ještě před okamžik jejich Pádu, snažil se – úspěšně – sladit zjevně protichůdné výroky apoštola Pavla; jeho interpretace vycházela z duchovního a symbolického významu Pavlových slov. Ne všichni ovšem chápali ženskou podřízenost stejně jako on. Bližší komentáře patristické tradice podporovaly spíše takové pojetí pohlavní rozdílnosti, podle něhož se žena, lišící se svým tělem od muže, stává prostřednictvím své racionální duše Božím obrazem jen do určité, značně omezené míry.

Přirozenost ženy podle Tomáše Akvinského

O sedm nebo osm století později prochnula západoevropské myšlení Aristotelova filozofie – pro středověk byl „Filozofem“. Tomáš Akvinský jeho učení a vědecké poznatky integroval do odkazu patristiky a křesťanských teologů, kteří jej předcházeli, a odchýlil se tak, pokud jde o rozdíly mezi pohlavími, od augustinovské interpretace Písma hned v několika bodech. Především přejal aristotelické pojetí duše jako formy (tvaru) těla, čímž nutné odmítl Augustinovu teorii, která viděla v duši a tělu dvě rozdílné úrovně stvoření. Podle Akvinského Bůh stvořil duši a tělo v jediném okamžiku, jediným tvůrčím aktem, a tudíž ona první těla zároveň pohlavně rozlišil. Na druhou stranu činí zřetelný rozdíl mezi cílem pohlavního rozlišení, kterým je blaho lidského rodu, a konečným cílem každého jedinice, jímž je dokonalé poznání Boha. Z tohoto druhého pohledu vyplývá, že muž a žena jsou oba stejnou měrou stvořeni k obrazu Božímu; žena je duchovní podstatou své duše Božím příbytkem stejně jako muž. Ovšem muž je principem lidského rodu jako je Bůh principem všehomíra, a je tudíž nadán většími rozumovými schopnostmi než žena; jeho duše je zvláštním způsobem obrazem Božím. Pro blaho lidského pokolení je nutné, aby žena byla při rozmnožování mužovým pomocníkem; tato pomocná funkce je v řádu stvoření cílem její existence jakožto pohlavně rozlišeného jedince. Nicméně vzhledem k tomu, že mužské semě, které jako jediné hraje v procesu plození aktivní roli, má tendenci vytvářet totožné